

AA-310

Szüveg nyelv. leírása
beírás: a d attól

Szűveg nyelv. leírása, Kóvár Bajcsy u. 1/a
Szűveg ideje: 1861

Tartalóm. Szűveg nyelv. leírás

(Babcsinát, leírás, leírás, leírás, leírás, leírás)

15 lap + 6 lap rajz + 1 tarta

Feliratzi mutatás, Szűveg

Balmutatás, XIX, B

Iratgyűjtő

MSZ 5617

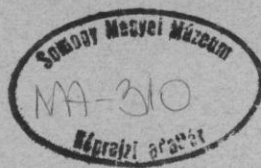
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

feliratzi mutatás

alkalmazás az egyetemen. 1861-1862. tételek alatt

814

RIPPL-RÓNAI MÚZEUM
KAPOSVÁR

Telefon: 23-74. — Postafiók: 70.

SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK IGAZGATÓSÁGA

Kaposvár, Rippl Rónai tér
Telefon: 23-74 Postafiók: 70

ooo 000 ooo

Z S E L I C I H I M E S T O J Á S

/ Babonák, hiedelmek, himezés, husvét
szokások./

ooo 000 ooo

Gyűjtötte és összeállította:

Nagy Károly tanár
Kaposvár. Bajcsy Zs.u. 1/a.

Zselic-i himös tojás

E kis pályamunka a következő részleteket tartalmazza:

- 1./ a kaposgyarmati hiedelmeket, babonákat a tojással kapcsolatosan;
- 2./ a kaposgyarmati himezést és a himes tojással kapcsolatos húsvéti szokásokat;
- 3./ a kaposkereszturi himes tojás ajándékozásával összefüggő néphagyományokat, szokásokat;
- 4./ különböző him-minták leírását.

1.

Bevezető:

A somogyi Zselicben járunk. Nincs két, vagy több Somogyról szó, mégis külön élete van a Zselicnek. Régi történelmi emlékek kb. 30-40 zselic-i községről beszélnek, bizonyosan így is volt az. Ma már szűkült a kör - legalább is Somogyban - már csak 19 községre értik a Zselicet. Akárhogyan vizsgáljuk is a kérdést, a Zselic a maga földrajzi, felszíni elkülönülésével, akár az ebből adódó gazdálkodásával, szűkebb életkörülményeivel mindig eltért az egész Somogytól. Vallásos, hagyománytisztelő nép lakja. Lakossága meglehetősen vegyes: magyar, német és horvát. Az életmód azonban lényegében azonos: küzdelem a létért, amely küzdelmet mindig megnehezítette a rettenetes sullyal ránehezülő hercegi uradalmak erdőrengetege, a dombos felszín, a vadkár, a rossz közlekedési viszonyok, stb. Mindez azt eredményezte, hogy szokásaik, dalaik, xbabonáik, nyelvük sokban megegyeznek egymással és eltérnek a somogyi sajátosságoktól. Húsvétal kapcsolatosan is megegyezik a néphagyomány az alaphangulatban, a formákban is, eltérés kevés van,

ezért látszott helyesnek nem csupán egy községről szólni e kis pályamunka keretein belül. Kaposgyarmat, Kaposkeresztúr a mai köves úton közlekedve nincs közel egymáshoz. Földrajzilag azonban igen, kb. 10 km a dombokon keresztül. Ez magyarázza azt, hogy a dombokon keresztül eléggé nagy forgalom volt, gazdaságilag összefüggő terület, sok családi kapcsolat alakult ki. Egy valamire való fiatalembernek, vagy a házasságot közvetítő szerzőnek nem volt messze az út.

A leírásban előforduló népies szóhasználatot, kifejezéseket, mondatokat idézőjelben írom a pontosság, kiejtési hűség kedvéért.

.....

A tojással kapcsolatos babonák, hiedelmek.

A kaposgyarmatiak gondolkodásában ma is sok hiedelem, babona él. Különösen áll ez a tojással kapcsolatosan, hiszen ez szegényes életükben igen nagy szerepet játszott. Nem véletlen, hogy amikor húsvétkor legkedvesebb ételleiket viszik szenteltetni: a fehér kenyeret, "sunkát", sot, tormát, ott szerepel köztük a tojás is. Néhány hiedelmet, babonát írok le szemléltetésül:

- 1./ Addig nem adnak kölesön tojást, amíg maguk nem ültették el a "kotylósokat." Mert akkor nem lesz csibéjük.
- 2./ Az elültetett kotylóst rostával, vagy szitával borították le. Arra férfi inget, vagy nadrágot teritettek, hogy "fija" legyen a tojás. Ha véletlenül női dolgot dobtak rá, akkor nem lett "kokas", hanem sok lett a "gérce."
- 3./ amikor az első tavaszi munkára elindultak kocsival, a kapu "közepibe" letettek egy tojást, a lovak átléptek rajta és akkor a lovak is olyan szép gömbölyűek maradtak, mint a tojás.
- 4./ fészekről a tojást nem volt szabad kötényben bevinni a házba. Es az asztalra sem volt szabad letenni. A hóvirágot csak a konyhába volt szabad bevinni, a szobába nem. Mindhárom esetben az lett volna a következmény, hogy a szokás megsértése esetén

nem kelt volna ki a csibe.

5.! Nagyon érdekes, hogyan keveredik a tudományosan igazolt tevékenység a hiedelennel. Az asszonyok ültetés előtt meglámpázzák a tojásokat és az ültetés, ill. költés félidejében is. Tudják ennek értelmét is. Mikor babonák felől érdeklődtem, a lámpázást is idesorolták. Hogy ez így van, annak igazolására hadd álljon itt az egyik öreg néni közlése. Elmondta, hogy "récetojást" két hét múlva elfelejtette meglámpázni. A szomszéd figyelmeztette rá." Jaj, istenem, hamar megvilágítottam, nehogy baj lögyön belülle."

himezés.

Ősi népszokás, ma is élő szokás a husvéti tojásfestés, a "himezés." Ki tanította az egyszerű parasztasszonyokat himezni? Senki. Csak szeretik a szépet, szeretnek kedveskedni, örömet okozni másoknak és a "mintákat én csak a magam fejítű gondolom ki, ami eszömbegyut, aszt csinálom egymás után."

Azzal kezdődik a művészkedés, hogy a "szakajtóból", a szatyorból kiszedik a tojásokat és kiválogatják a himezésre alkalmasakat. Ezt nagypénteken végzik. Nincs ennek semilyen babonás vonatkozása, éppen csak azért ekkor, mert "ezön a napon má nem szoktunk dógozni a mezőn, még készíteni se szoktunk, aszt is csak szombaton, akkor má ugye annak az üdeje van." / Ezt ugy kell érteni, hogy a husvéti sütést-főzést csak nagyszombaton kezdik el. / Azokat a tojásokat választják ki, "amöllik se a legvörösebb nem, se a legfehérebb nem, amöllik újjan közepes, se nem szeplöncés, se nem dörözmés." / Szeplöncés az a tojás, amelyiken apró szeplőfoltok láthatók, a dörözmés tojás az, amelyiken "domborulások" vannak. / Ezek azért nem alkalmasak a himezésre, mert "nem foggya mög őket a börzsöny." / Börzsöny : hagymahéjból nyert festék. / A "vijaszt" egy kis bádogdoboznak az "allába", vagy egy kis lábosban olvasztják meg.

" Főtöszik az edént a tűzre, a vijasz fölővad ", és arra nagyon kell vigyázni, hogy a viasz mindig " forgyon a melegön nagyon." Mindez még nagypénteken történik és a himezés is.

A himezést " gicával " végzik. A gica készítése nagyon egyszerű. Vesznek egy kis rövid, 10 cm-es pálcikát, amelynek a végére házi x cérnával jó szilárdan, keresztállásban rákötnek arra alkalmas, kb. 2-2 és fél cm-es fémdarabot. A cipőfüző végén régen vasszorító volt, ezt használták fel. Vagy " kupakrezt ", ami abból lett, hogy az eltörött pipa kupakját félretették, abból a rézből könnyű x volt hengeralakot összehajtani. Az nagyon fontos, hogy kívülről és belülről is jöjjön a viasz, így lett egyenletesen vastag a minta, a him. Azt szerették, ha vékonyan folyt a viasz, mert a kaposgyarmatiak nagyon szerették a sok himet a tojásan, majdnem zsufolt volt. / Lásd: 1-9. minta./ Ezek a minták a legrégebbek, ilyen több is volt, ezek csak szemléltetésként szolgálnak. Természetesen ilyen szépeket nem mindenki tudott csinálni, ezért az ügyesebb kezű asszonyok másoknak is segítettek. Ezek a minták élnek ma is, de ma már egyszerűbb minták is vannak és sokszor erősen stilizáltak is, de még mindig tudnak szép formákat kialakítani.

Mielőtt a himezést megkezdénék, a kiszemelt tojásokat ráteszik a " porhelt szélir " megmelegedni. Akkor a tojást balkezdbe kell fogni két ujjal, a hüvelyk-és mutatóujjal. A gica addig a " jó fóró vijaszba lögyön." Mikor már himezni akarnak, akkor a gicát jól le kell veregetni, hogy " lécsöggön" a viaszba, nehogy a tojásra " csöppennyön." " "ehogy a tojás fótos maraggyon." Annak a helyét semmiféle börsöny be nem " fogi.". Azután rárajzolták a mintákat. Mire a himezés elkészül, a viasz meg is szárad, rákeményedik a tojásra. A kész tojásokat táliba rakták, a tojásokkal óvatosnak kellett lenni, nehogy megsérüljenek." Mikor mindet behimöztük, évigyük az eső szobába." A gyerekek meg ne lássák, mert akkor nem hiszik el, hogy a nyuszika tojta.

Nagyszombaton reggel " mögszödik a hajmahéjjat, aszt mögásztassuk", és föl is "fórajjuk"csak tojás nélkül, aztán kiviszik a hidegre, hogy " hűni tuggyon." / A községben festettek boltból vett festékkel is, de általában nem szerették azt. Leginkább bevett szokás az volt, hogy a hagyma száraz külső levelét szedték össze a padláson, abból nyerték a festéket, amelynek a színe barnás, az égetett szíéna színhez áll legközelebb. Azt mondják, hogy ez a legszebb pi-

ros tojás. Ha egy család 20 db. tojást himezett, akkor a hagymahéjat kb. 10 l-es lábasba tették, a vizet úgy öntötték rá, hogy színig legyen. A hagymahéj mennyiségét aszerint változtatták, amilyen világos, vagy sötét színárnyalatot akartak kapni./

A himezett tojásokat nagyszombaton belerakják a börsönybe, és benne is maradnak egészen " husfét " vasárnap reggelig. Akkor " röggē " igen korán a börsönyt " főforajják ". Lassu tűzön 10-12 percig hagyják forrni, hogy a tojás biztosan jó kemény legyen, nehogy puha legyen, " hogy aki öszi, aszt emaszatújja." Azután az edényt lehúzzák a tűzről, és kiszedik a tojásokat. Szépen megtörülgetik, letörlik róla a viaszt, aminek a helyén a tojás, vagyis a minta sárgás marad. / Ez a szín nem élénksárga, inkább olyan halvány, narancsszínű./ A tojásokat hideg vízbe rakják, " hogy a héjja szépen vájjon lő." Amíg a tojás még egy kicsit meleg, zsiros ruhával szépen áttörülgetik, hogy szép fényes legyen.

Husvét vasárnap reggel a " sunkávā, mög a többi szentütetnivalóvā ēviszik a tojást is mögszentüteni " a korai misére a szomszédos szentbalázsi templomba. Mielőtt elindultak volna, otthon figyelmeztettek arra, hogy jól igyekezzenek hazafelé, mert aki előbb ér haza, annak előbb fogy le az aratása. Na, volt is hazafelé nagy igyekezet. Mert aki későn jött, annak az aratása fogyott le " legutóján."

Mikor a miséről hazaérkeznek, megreggeliznek. " Mindön családnak köllött belülle önni." Ha kevesebbet festettek, akkor úgy is volt, hogy egy tojást négy felé szeltek föl, mert aki nem evett a szentelt tojásból, annak biztosan megfájdult a toroka. Abban az időben nagyon meggondolták, hogy hány tojást himezzenek. Kellott a pénz, amit lehetett, azt aladták. A sonkát szépen leszeletelték tányérba és oda volt téve a tormából is egy kis apró darab, hogy a tormából is egyen mindenki, meg a sóból is, a tojást mindenkinek bele kellett mártani a szentelt sóba, így volt a husvét reggeli. Még ma sem lehet husvét reggel mást és másként enni, mint annak idején, vagyis " szentüttet."

Délelőtt úgy 10 óra felé szokott kihajtani a kanász. Neki is adtak himes tojást egyet, de ha két vagy több gyereke is volt, akkor leginkább kettőt. Az ajándékozás azonban nagy esemény is volt. Mert nem csak himes tojást, hanem " likas " kalácsot is adtak neki. Ha több kalácsot nem is sütöttek, egyet feltétlenül a kanász részére. Minden házból kiállt a háziasszony a kapu elé és figyelték, hogy kinek a kalácsa a legszebb : " kijé vót " a legnagyobb, a legfényesebb,

/ tojással be is kenték / a legpirosabb, mindenki arra törekedett, hogy " a züjéjjé lögyön a legszöbb." A kanász egy hosszú botra füzte a kalácsokat, amit a vállán vitt. Amikor a bot már tele volt, akkor betette egy házhoz a temérdek kalácsot, este összeszedte.

Délután a " létánnya után " kb. 3 óra tájban történt a " körösztgyerörkök " megajándékozása. Valamikor nagyon régen, - 80-90 éve - még nem a házhoz vitték el a keresztszülők az ajándékot, hanem a kitániára. 50-60 éve azonban ez megszűnt./ A ma is élő szokást, a templom előtti téren való ajándékozás módjának leírását lásd a kapas-kereszturi szokások leírásánál./ Kaptak ajándékot a rokongyerekek is. Ezt azonban már nem olyan " pompázatosan " adták annak oda, volt úgy is, hogy a házhoz is elvitték, de ez volt a ritkább eset. Általában a litánia után mindjárt odaadták, vagy hazafelé behívták, de az is előfordult, hogy a rokongyerekek ment el érte keresztszüleihez.

A vőlegény is adott himes tájást⁴ menyasszonyának. Eteteés után vitte el az ajándékot, mert az nem volt rendes ember, aki az állatokat nem látta el. Etetés után a legény " kivakarózott ", és elment. De már " világoskor " haza kellett mennie, mert másként megszólták volna.

Tisztázandó az is, hogy hány féle keresztszülő volt? Legfontosabb volt a " köröccségi körszötszülő. " Volt " bermaszülő" is és volt " mosdatási körösztzsztzülő " is. Utóbbi tréfásan " pocsétás " keresztszülőnek is mondták. Ez úgy keletkezett, hogy elmentek a " szent helekre ", / mint Andocs, Máriagyüd, Turbék /és ott mindenütt volt egy " jókut." Ott a választott keresztszülő a vízbe belemártotta a kezést hárpmszor és háromszor végighuzta a kezét a gyerek arcán és már keresztszülő is lett, amit " halálíg-óráig " meg is tartottak.

A keresztszülők " pappirba csomagúták " az ajándékot, de azt szép himes ruhával leterítették. Kézben vitték az utcán.

Milyen ajándékok voltak akkoriban?

" Mikor én még ujjan kislán vótam, akkor kaptam himös tojást, ómát, naráncsot. A fiukna^kadtak még bábót, báblovat, vagy tucatbábót./ Ez egybecsomagolt bábsütemény volt./ A körösztfik addig kaptak bábót, amíg ellemisták vótak, azután má inkább zsepkendőt kaptak. A lányoknak bábbabát vöttek, a vőlegény a mönyasszonynak bábszívet vött, ujjan tükrös bábszívet. Ki mijjen tehetős vót akkorát vött. Aki mög még tehetőssebbb vót, az a körösztzülő vött a körösztlányának ujjan szép aranyos szélü fényös poharat, kettőt. Vagy csatos gyöngyház táb-

lás imáccságos könvét, vagy egy bécsi köténre valót, vagy egy deli keszkenyőt. Akkor má a lányokná emaratt a báb." Minden keresztgyerek két-két tojást kapott, egyet sohase. Az nem fordult elő, hogy egy családban akárhány gyerek lett volna, hogy azoknak nem egy házaspár lett volna a keresztapjuk, keresztanyjuk. Bérmaszülőknél már más volt a helyzet, ott lehetett pl. 3 gyerek esetén 3 családból is. A bérmaszülők is ugyanugy vittek ajándékot, mint a keresztstégi kereszt- szülők és ha 3 gyerekből csak egy volt a bérmagyerekek, azért mind a háromnak egyformán vittek és azt ugyanugy viszonzták, ha hasonló volt a helyzet. Mindig az a koma vitte el az ajándékot, " amöllik előbb hitta mög a komáját komának." Az már rangot is jelentett a komaságban, az volt az " üdösebb " koma. Ha a koma a szomszéd faluban lakott, az ajándékot oda is elvitték. A meglátogatott koma nem tett viszontl átoogatást, hanem ott mindjárt átadta az ő ajándékát. Ez a szokás " helbe " is így volt és így van ez " Májig is, mögvan ippen így." A legfőbb ajándék ma is a tojás, de " utóbb má szoktak vönni ujjan kölnit is, a himös tojás mellé vösznek máma 100 Ft értébe más ajándékot is, ingöket, nájlonsálokat, drágaságokat." Az ajándékozás mindaddig tart, amig a "gyerök gyerök, amig a lány lány." " Amikor a gyerök mögházasodik, vagy a lány férhömén," akkor egyszerre kap nagy ajándékot, ezzel végleg kielégítik. Azért a komaság az fönnáll továbbra is.

Kedves szokás volt a saját gyerek megajándékozása, a fészekrakás is. Ez természetesen már előbb volt, mint a keresztstülök látogatása. Nagyszombaton a kicsiknek csináltak fészket. Ha nem esett az eső, akkor mindig a ház előtt lévő virágos kertben készítették el. Több fészket is csináltak. Az első tavaszi virágok közé tették. Ilyen virágok voltak: " a pincevirág " / a nárcisz/, " a jácintus " / jácint / és a " kujcsvirág " / Ez a sárga erdei kankalinhoz hasonló, de piros színű. / Ezeket a virágokat az ut mellé üttették sorba, évelő növények voltak " az ágylás szlin." Azért is csináltak több fészket, mert a virágot sem akarták tönkretenni és a keresés is izgalmasabb volt. Szokás egy fészket a " puspángbokor " alá is tenni. Rossz idő esetén a pajtában készült a fészkek szénából. / Ha a " kiskerbe, akkor szagatnak kis füjet és abbu csináták a fészket. / Belerakták a himös tojást, az "ómát", a narancsot, az ezüst nyuszikát. / "Esz csak az utóbbani üdöbe." / Husvét reggel kihívták a " kisgyerököt " : " ergyem, nézd mög, hogy tojott-e a nyuszika a fészökbe? És akkor vót nagy keresés, és vót nagy öröm, mög sikéntozás, amikor a fészket mögtalájja." Még a vicc ked véért csináltak fészket a " favágittóhó is."

Ecötmarásos himös tojás

Az is "igavvót", hogy festettek boltban vásárolt festékekkel is: piros, kék, zöld, rózsaszín, lila színekkel. Ez a festési mód lényegében ugyanugy történt, mint a himmel. A vízzel készített festéket felforralták / ezt is nagypénteken /, 10 - 12 percig főzték benne a tojást. Azután kiszedték és gicával, viasszal ráhimezték a himet. Ugy is szokták mondani, hogy "rápingáták." A festékből való kivétel után ecetbe tették, az ecetes tálban addig forgatták a tojást, amíg az ecet lemarta a festéket. Így a tojás alapszíne fehér maradt, a viaszt pedig késsel óvatosan levakargatták. A him így különböző színű volt. / A boltban vásárolt festékekkel festettek úgy is, mint a börzsönnyel, az ecetet csak akkor használták, ha fehér alapú tojást akartak kapni. / Bolti festékekkel festettek tojást úgy is, hogy nem himezték ki. A fenti színeket alkalmazták ez esetben is, így egyszerű sima tojást kaptak. Akármilyen színnel festettek is, azért mindig csak piros tojásnak nevezték. Az ilyen egy színű tojás is hozzátartozott a husvéti hangulathoz, szerették enni, ajándékba ezeket ritkán adták, legfeljebb a nagyon távoli rokongyerekeknek, vagy általában a házhoz bevetődő gyerekeknek. Még a fészekbe is raktak, de csak mutatóba. Azért a bolti festékekkel való himezés, ill. festés soha nem vált általánossá, egyszerűen a börzsönnyös tojást szerették, de ebben nagy szerepet játszott az ajándékozás is. Az ajándékot hozó keresztanyát nagyon ünnepélyesen várták, a gyerekek "a legöslegsőbbik ruhájikat vették magikra." A bolti festékes tojás gyakran megfogta a szép inget, ruhát

Kaposkereszturi himös tojás ajándékozása

Csupa derű, hangulat és egyszerűség, mégis súlyos törvények adják husvétvasárnap délutánjának szépségeit. Ekkor az egész falu összejött a Dombra. A Dombon épült a templom a falu közepén. A községet, amely völgyben fekszik, a zselici dombok övezik, amelyek sokkal magasabbak, mégis a templom dombja lett a Domb.

Husvét vasárnapján szokásuktól eltérően még az "embörök" is elmentek a litániára. Már a litánián is sok látványosság volt, hiszen a keresztgyerekeknek szóló ajándékcsomagokat maguk elé helyezték a padra. Ezt vizsgálgatta már az egész litániázó hívősereg. / Azt hiszem, több volt ezen az ájtatosságon a kíváncsiság, mint az ájtatosság. /

Litánia után kezdődött az osztogatás. Mindenki kivonult a templom előtti térre. Amíg templom nem volt, harangláb akkor is volt a Dombon, a litáni pedig az iskolában volt, a Domb szélén. Az ajándékozás szertartása akkor is ott történt. A keresztanyák szorgoskodtak, a férfi népség pedig mosolyogva figyelte az eseményeket. Sőt ajánlkoztak az asszonyoknak, hogy segítenek hazavinni a csomagokat, ha olyan sok jött össze valamelyiknek, ha több keresztgyerek is volt, meg hát sok rokongyerek is volt. Az ajándékozást természetesen viszonozták ott a Dombon.

Ez a mozgás eltartott egy kis ideig, akkor szétszéledt a nép. Ki hová ment? Érdekes és kedves osztályozás, ahogy a fiukat megkülönböztették. A legkisebbek, az iskolások "ellemisták" voltak a kicsik, a "turók.". Az ismétlés kortól / 12 - 18 éves korig / a "surgyánka gyerök"; 18 - 25-ig már csak egyszerűen "gyerök"; 25 - 30 éves korig legény; 30 éven felül a "komoly fitaleMBER." Eszerint tehát régen a kereszturi fiatalok nem nősültek korán, szegény nép lakott itt, nem volt könnyű a fészekrakás. A lányok természetesen fiatalabb korban mentek férjhez.

A legények és a fitalemberek leginkább a korcsmába mentek, ahol a mulatság 3 - 4 óra tájban megkezdődött. Leginkább maguk szolgáltatták a zenét, voltak, akik tudtak citerázni, esetleg bögözni, vagy hegedülni. Akkoriban a trombita még ismeretlen volt, fogadott zenészt csak a nagy mulatságokon alkalmaztak. A mulatással azért is kellett sietni, mert hivatalos engedély nélkül csak este 9 óráig volt szabad szórakozni, az engedély pedig sokba került./ Husvét vasárnap pedig régebben is elmentek a korcsmába, de mulatság nem volt, csak később kezdtek rá, de igazinagy mulatság akkor sem volt./ A "surgyánka gyerökök, mög a gyerökök" a Dombon maradtak, szórakoztak és várták vissza a lányokat. Mivel szórakoztak? Labdázta, vagy pénzt dobáltak a tojásba. Aki beletalált, azé lett a tojás; ha nem talált bele, akkor azt a huszast / 20 fillérest / elveszítette. Előfordult bizony, hogy valaki sokat veszített, mert nem volt szerencsés keze és nem engedett a virtusból.

A lányok hazasiettek átöltözni. Abban a ruhában nem mehettek a Dombra, amelyikben a misére, vagy a litániára mentek. Két féle ruhájuk volt az ünnepre: "a misére való ruha és az ünnepi délutáni ruha." A cipőt is le kellett vetni, a Dombra csak tutyiban mehettek. A tutyit maguk készítették színes beliner gyapjuszálból és rózsaszínű sikkal szegélyezték, ami egyben összehuzó alkalmatosságul is szolgált. Azzal versenyeztek, hogy ki tud szebb tutyiban menni a Dombra. Általában úgy szédelőzködtek össze, hogy litánia után 3 - 4 leány indult el, elkisérték és megvárták egymást.

Amikor jöttek a lányok a Dombra, 3 - 4 himes tojást tettek egy "singölésös" zsebkendőbe és azt magukkal hozták. Ezt is játéknak szánták. Már várták őket a surgyánka gyerekek és a nagyobb gyerekek is, hogy összetörhessék a tojásaikat. A fiuk úgy próbálkoztak, hogy náluk is volt tojás, ennek a hegyesebbik végével igyeke

tek odaütni a lányok zsebkendőjéhez. Volt, ^{aki} ennek kedvéért festett fatojást vett Kaposváron, mert volt már akkor olyan is. A lányok igyekeztek megmenteni a tojásaikat, dugosgatták egyik oldalról a másakra. Egy kis ideig eltartott ez az évődés is, a vége persze az lett, hogy a tojásokat eltörték, azokat a fiúk megkapták és megették. Csak akkor volt kellemetlen a játék, ha egyik-másik tojás nem főtt elég keményre és belefolyt a zsebkendőbe. Ez bizony nagy bosszuság volt, nevettek is rajta, de azért nem okozott elkeseredést. Hozzá tartozott a játékhoz ez a kellemetlenség is.

A kicsik / fiuk és lányok is / egész délután játszottak. Nem voltak különleges játékaik, csak egy kicsit másként hívták azokat, mint aminek nevezik ma ugyanezeket. A ma iskoláiban pl. játszik a Hátolsó pár előre fuss - t. Ezt ők úgy mondták, hogy játsszunk " Itt a kettőst! "

- Játsszunk másikat fogócskázást is, amikor a páratlanul maradt gyerek lett a fogó, a kergető mindaddig, amíg egyik társát el nem fogta. Ezt úgy mondták, hogy játsszunk " Lilést! " " Te vagy a lilé, te vagy a lile! " - kiabálták a fogónak maradt fiúnak vagy lánynak.

A kislányoknak nagyon kedvelt játékuk volt és ezt nagyon sokáig játszották, az alábbi játék:

háromszög alakban kiállítottak három kislányt. A többi láncot alkotott és a lánc elindult mindig kerülgetve a három kislányt és közben daloltak:

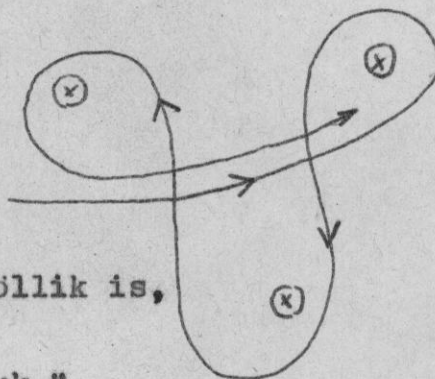
" Áradi, váradi, majd el fáradi.

Égyik is, másik is, assé tuggyuk möllik is,
Égy kiesik közülenk,

Gyertek el, ~~bab~~átim, majd elboronájjuk."

/ Az énekelt dal kottáját lásd a tuloldalón! /

A három kislányt természetesen váltogatták. Amikor az egyik kifáradt a láncból, vagyis " égy kiesett közülenk ", az állt be a háromszögbe. Amikor már mindenki szerepelt ott, egy kicsit pihentek, és ujrakezdték a játékot.

Ismét szóljunk a nagy lányokról.

Ha a Dombon már összejöttek 6 - 7 -en, megkezdődött a szórakozás. Átölelték egymást és karójban táncoltak. A táncolás alatt azonban azt kell érteni, ^{hogy} egy irányban lépegettek körbe-körbe és énekeltek. Ez időtöltés és pihenés is volt egyben. Mert egy kis idő múlva egy pár a kör közepébe ment, azok táncoltak, a kör megállt és a lányok énekeltek. Egy kicsit ők ott középen táncoltak, akkor az egyik lány elkiáltotta magát, hogy " Olenánc!", akkor a párja beállt a körbe vissza és folytatódott a táncolás és éneklés. A gyerekek meg a lányok mögött álltak és segítettek énekelni. De a gyerekek egy része a haranglábnál álldogált, ők beszélgettek, nevetgéltek és közben-közben segítettek énekelni is.

Ez a játék estig eltartott. Estefelé abbahagyták a táncot és sétálni indultak. Három - négy lány egymásba karolt, sétáltak és énekeltek, a gyerekek és már a legények is kísérték őket, akik erre már előjöttek a korcsmából. Harangszókor hirtelen elcsendesedett minden! Mindenki hazament, csak ha valamelyik lánynak szeretője volt, az azt hazakisérte. Legfeljebb a gyerekekre szólt ki a tanió, vagy valamelyik házból valaki, hogy hát: "nëm hallottátok a harangszót?" Több sem kellett, gyorsan eliramodtak hazafelé.

Szép, boldog délutánjuk volt a fiataloknak. Odahaz lefeküdtek és bizotsan álmodtak. Vajon miről álmodhattak husvét éjjelén?

ooo 000 ooo

Kaposgyarmati himös tojás

1. Buzavirágos

2. Geréblés

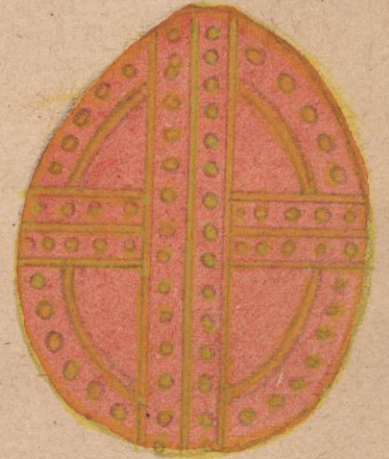
3. Buzavirágos

4. Csillagvirágos

5. Rozmaringos

6. Dobköteles

7. Kacsaringós

8. Tulipányos

9. R á c s o s

Egyszerűbb mintájuk kaposgyarmati hímestojások

b

b

b

b

b

b

b

b

Kaposkereszturi himes tojások

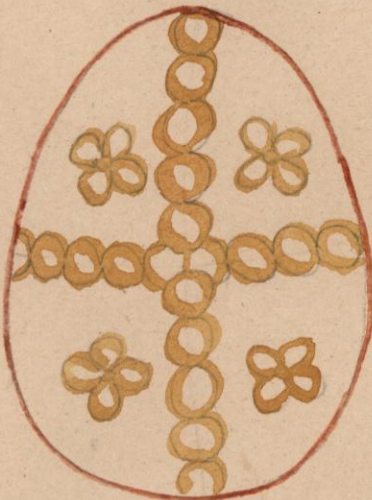

Kaposkereszturi himes tojások

b

b

b

b

b

Különböző zselici községekből való himes tojások

b

b

b

b

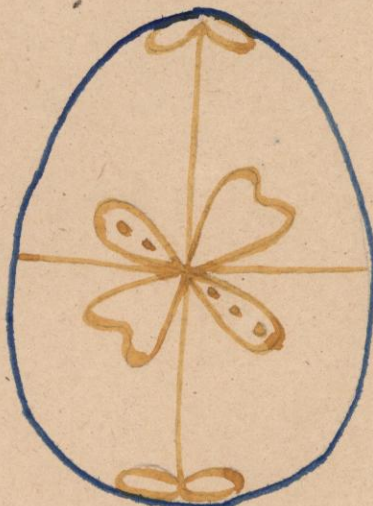
||||

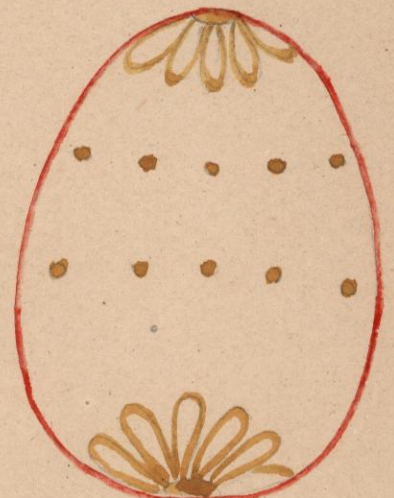
b

b

||||

||||

Somogyi himes tojások/Kára, Nagyabajom, Baté, Táska, Somogyszentpál./

b

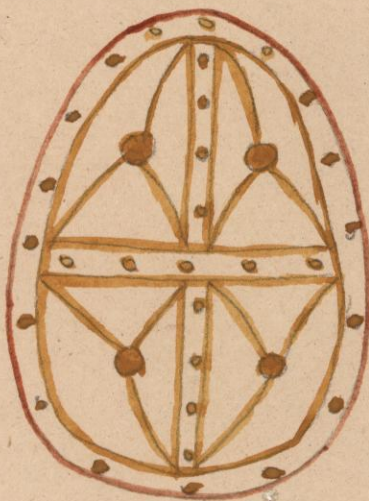
||||

||||

||||

b

b

b

||||

|||||

4. Különböző him-minták leírása

Általánosan jellemző vonások a Zselicben, de egész Somogyban is: leginkább csak virág, levél, ág szerepelnek motívumként. Nem találtam soha állatmintát.

Ritkán találunk csak ráírást: emlék, vagy a község neve, dátum. Minden községben találunk komplikáltabb és egyszerűbb mintát is. A mintáknak a tojáson való elhelyezése meglehetősen szabályos kötöttséget, szimetriát mutat. Abban is láthatunk szabályt, hogy általában azonos számú levél, szírom, vagy más motívum szerepel egy-egy mintában, az ettől való eltérés azonban már bátrabb, nem annyira előírásos a pontosság.

A kaposgyarmati tojások / 1-9 szám / leírása:

- 1./ Buzavirágos: két atlóval négy szabályos részre osztjuk a tojást. A két oldalom közepén látható buzavirág a fő motívum, a virágok száma: szabályos^{an} 3-3 virág díszlik egy-egy szögletben. A kacskaringók, pontocskák csak hangulatot keltenek. A kacskaringókon látható tüskék ágacsokát jelképeznek.
- 2./ Geréblés: ebben a községben, de másutt is a geréblés sokféle elhelyezésben szerepel a tojásokon. Ezen a példányon is jól látható, hogy gyakran használt hangulatkeltő, helykitöltő díszítő elem a rácsozás, kacskaringó, pontozás.
- 3./ Buzavirágos: itt a virág a terméssel együtt szerepel. A virág is, a termés is egészen szabályos formájú, nagyon szeretik ezt a virágot, sok-sok alkalommal készítik belőle koszorút a kislányok játék közben; virágvázákban mindig megtaláljuk. Érdekes, hogy a tojáson látható levél nem a buzavirág levele, de levél és ez a fontos. A levél formája nem feltétlenül a díszként szereplő virág levelének pontos mása, ez a jelenség másutt is látható.
- 4./ Csillagvirágos: szabályosan elhelyezett levelek láthatók. Szabálytalanságot mutat, hogy közepén egy-egy szögben 3-3 levél látható, a "sarkokon" pedig csak 2-2. Ez nem tévedés, inkább annak illusztrálása, hogy több virágra is gondolnak a himezéskor.
- 5./ Rozmaringos: szabályosan elhelyezett rozmaringszálakat láthatunk, a tojáson összesen négyet. A pántlika szépen jelképezi a néphagyományokat is, hiszen a kaposgyarmatiak minden szokásuknál szerették alkalmazni a rozmaringot, és azt mindig felpántlikázták. / Lakodalom, szüret, keresztelő, stb. /
- 6./ Dobköteles: ezt a mintát a dobról vették. Annak jelképét adja, hogy a dobon sok kötél van, a dobbal pedig elég sok dolog volt: dobolásnál, cséplésnél életük fontos eseményei zajlottak le.
- 7./ Kacskaringós: nagyon szerették a szépen ívelő, hajlékony vonalakat alkalmazni. Talán ez a minta fejezi ki legszebben lelkük hajlékonyságát is: szerették a szépet, lendületeset, a harmóniát. És ha már az életük nehéz is volt, legalább a himezésnél kifejezheték gondolataikat.
- 8./ Tulipányos: a muskátli és a tulipán nagyon kedvelt virágjuk. Nem hiányozhat hát a himezésnél sem.
- 9./ Rácsos: kombinált motívum: a geréblés és a rácisos összekombinálása kacskaringóval és ágacsokával.

Megjegyzés:

Általában a többi rajzokon csak jelzést alkalmaztam: a szinkulus jeleivel mutatom be az alapszint és húztam ki a tojás körvonalait. A motívumokat végig sárga színnel jeleztem, mert a börsönyös festésnél, - mint azt már jeleztem, - inkább sárga a dísz, mint fehér. A bolti festékekkel festett, himezett tojások motívumai legtöbb esetben szintén kapnak egy kis sárgás árnyalatot, bár látható az is, amikor teljesen fehér marad.

A szinkulcsban nem szerepel a barna szín jelzése. Ezért vettem úgy, hogy egy négyzetben b betűt mutattam annak jelzésére, hogy a tojás alapszíne barna. Ismétlem: nem kimondottan barna színről van szó, hanem leginkább a barnához közel álló, pirosas árnyalatu szín, az égetett szienához legközelebb álló árnyalat. Talán legjobban fejezi ki a színt, ha a száradt hagyma héjára gondolunk, amely olyan vöröses, pirosan barna szín.

Kaposvár, 1964. V. 2.

Nagy Karoly
Nagy Karoly
tanár

GYERMEKDAL

Andante

